

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας

Ενότητα 4β: Γραμμική Β - Μυκηναϊκή Ελληνική και
Πρωτοελληνική

Ελένη Καραντζόλα

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΓΡΑΜΜΙΚΗ Β

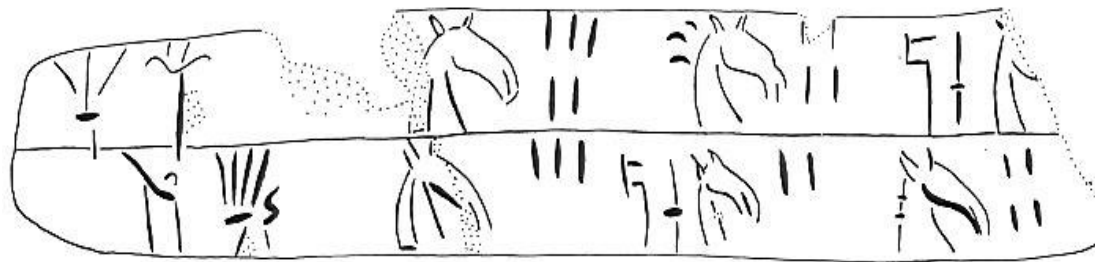
ΠΡΩΙΜΟΤΕΡΗ ΓΡΑΠΤΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ελληνικής γλώσσας: ΓΡΑΜΜΙΚΗ Β

- Βάση της Γραμμικής Β ήταν το συλλαβικό σύστημα της Γραμμικής Α.
- Χρησιμοποιούνταν ευρέως τον 13^ο αι. π.Χ. στα μυκηναϊκά ανάκτορα της Πύλου, των Μυκηνών και των Θηβών, καθώς επίσης και στα Χανιά.
- Οι πρώτες πινακίδες ανακαλύφθηκαν το 1900, από τον Α. Evans, ενώ αποκρυπτογραφήθηκε μόλις το 1952 από τον Μ. Ventris.

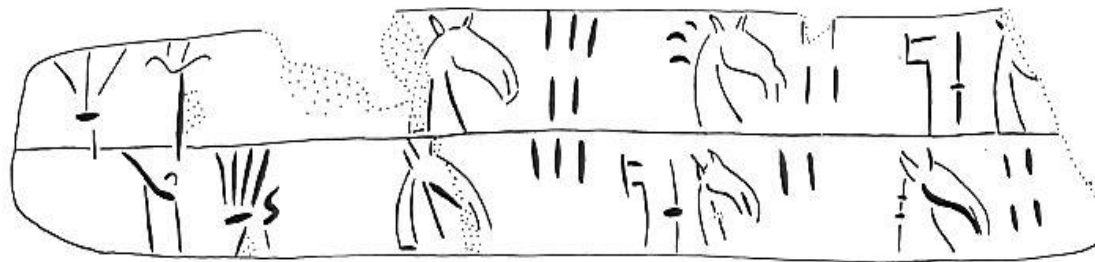
Αποκρυπτογράφηση Γραμμικής Β

- Πρώτες απόπειρες: Cowley, Kober, Bennett
- ***Michael Ventris***
 - 1940 “Introducing the Minoan Language” – ετρουσκικά
 - 1951-52 *Work Notes* – ελληνικά!

Αποκρυπτογράφηση Γραμμικής Β

- Πρώτες απόπειρες: Cowley, Kober, Bennett
- ***Michael Ventris***
 - 1940 “Introducing the Minoan Language” – ετρουσκικά
 - 1951-52 *Work Notes* – ελληνικά!

SUSPECTED CONSONANT EQUATIONS IN PYLOS INFLEXIONAL MATERIAL

WORK NOTES
FIGURE 9
KNOSSOS, 27 SEPT 51

NUMBER OF VARIATIONS:			ORTHOGRAPHIC VARIATIONS									N°											
PROBABLE		POSSIBLE	NOMINATIVE	"ACCUSATIVE"	CASE 2c	CASE 2c BEFORE - 2	CASE 3 BEFORE - B	OTHER INFLEXIONS	MASCULINE	FEMINE	8	9	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1	5	2	F	N	Λ ³																		
2	2		F	N	Λ ³	Α																	
3	1		F	N	Λ ³	Α																	
4	1		F	N	Λ ³	Α																	
5	3		F	N	Λ ³	Α																	
6	1		F	N	Λ ³	Α																	
7	2		F	N	Λ ³	Α																	
8	1		N	N	Λ ³																		
9		1	N	N	Λ ³	Η																	
10	1		N	N	Λ ³	Η																	
11		2	N	N	Λ ³	Α																	
12		2		2	Λ ³	Α																	
13		1			Λ ³	Α																	
14	1				Λ ³	Α																	
15	1							Λ ³	Η														
16		1								F	Η	Η											
17	1									F	Η	Η											
18	1									2	Η	Η											
19		1								2	Η	Η											
20		1								2	Η	Η											
21		1								2	Η	Η											
22		1	5				Α																
23		2																					
24		1																					
25		1																					
26		1																					
27		1								2	Λ ³	Α											
28	5		F	N		Α	Α																
29	1		F	N		Α	Α																
30		1	F	N		Α	Α																
31		2	F	N		Α	Α																
32		1	F	N		Α	Α																
33		1	F	N		Α	Α	Η															
34	2		F	N		Α	Α																
35	2		F	N		Α	Α																
36	1		F	N		Α	Α																
37		1	Υ					Η															
38	1							Η	Υ	Υ													
39		1	Ι			Α	Α																
40		1	Υ			Υ	Υ																
41		1	Υ			Υ	Υ																
42	1		Υ			Υ	Υ																
43		1	Υ			Υ	Υ																

ριους ήταν ἡ Ἄμνισός, μετωπική θέση κοντὰ στὴν Κνωσό, ἡ ὁποία εἶχε ἀνασκαφῆ στὴ δεκαετία τοῦ 1930. Ἐν τὸ Α..... ὑπῆρχε πραγματικὰ ἀνάμεσα στὰ ἀνόματα ὁμάδων, καὶ ἂν οἱ ἀξίες (ἢ τουλάχιστον μερικὲς ἀπὸ τὶς ἀξίες) τῆς τρίτης «σχάρας» ἦταν ὀρθές, τὸ τοπωνύμιό αὐτὸ θὰ ἔπρεπε νὰ γράφεται μὲ τὴ μορφή:

$$\begin{array}{ccc} \Upsilon & \dots\dots & \Upsilon \\ a & & ni \end{array}$$

Ἔτσι, μιὰ καὶ μοναδικὴ ὁμάδα συμβόλων περιεῖχε αὐτὴ τὴν ἀκολουθία, καὶ συγκεκριμένα ἡ ἐξῆς:

$$\begin{array}{cccc} \Upsilon & \Upsilon & \Upsilon & \Upsilon \\ a & mi & ni & so \end{array}$$

Αὐτὴ ἡ λέξη παρήγαγε τοὺς τύπους «ἐπιθέτων»

$$\begin{array}{cccccc} \Upsilon & \Upsilon & \Upsilon & \Upsilon & \Upsilon & \Upsilon & \Upsilon & \Upsilon & \Upsilon & \Upsilon \\ a & mi & ni & ni & jo & a & mi & ni & ni & jo \end{array}$$

καθὼς ἐπίσης καὶ ἕναν τύπο $\Upsilon \Upsilon \Upsilon \Upsilon \Upsilon$, πού θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἡ ἑλληνικὴ λέξη a-mi-ni-so-de, Ἄμνισόνδε, πρὸς τὴν Ἄμνισό (τύπος πού υποδηλώνει κίνηση πρὸς τύπο [«latine»]).

[50] Μὲ τὸ νὰ δείξει ὅτι μιὰ ὀρισμένη ἀκολουθία συμβόλων γραφόταν a-mi-ni-so, ὁ Ventris δὲν ἀπέδειξε τὴν παρουσία οὔτε μιᾶς ἔστω ἑλληνικῆς λέξης στὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β, καθόσον τὰ τοπωνύμια σὲ -σ(σ)ος, πού ὑπάρχουν τόσο στὴν Κρήτη ὅσο καὶ στὴν ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα, ἀπὸ καιρὸ εἶχαν ἀναγνωρισθεῖ ὅτι ἀνήκουν σὲ μιὰ γλῶσσα προελληνικοῦ υποστρώματος. Ἀλλά, ὅπως πάντα, ὁ Ventris διεῖθε τὴν πρόχειρα σπουδαιότητα τῶν καταληκτικῶν παραλλαγῶν καὶ ὅταν προχώρησε γιὰ νὰ ταυτίσει δύο ἔθνικα τῆς Ἄμνισού, διαπίστωσε ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ σχηματισμὸς ἑλληνικοῦ τύπου. Ἡ

ἐπόμενη ὑπόθεσή του ὅτι ἡ ὁμάδα συμβόλων a-mi-ni-so σὺν τὸ ἐπίθημα ἀντιπροσώπευε τὸ ἑλληνικὸ Ἄμνισόνδε, ἂν καὶ ἀπλὴ εἰκασία, ἦταν πολὺ εὐλογη, μὲ δεδομένη τὴν ἔως τότε επιχειρηματολογία, ἀργότερα δὲ ἀποδείχθηκε σωστὴ.

[51] Ἀπὸ τὴν ταύτιση τῆς λέξης Ἄμνισός καὶ τῶν ἑθνικῶν τῆς πού ἐπέτυχε ὁ Ventris, προέκυπταν ὀρισμένα ἐνδιαφέροντα συμπεράσματα. Γιὰ παράδειγμα: ἀφοῦ ἡ κατάληξη -ϝ φαινόταν νὰ ἀντιπροσωπεύει τὸ -so, τότε θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρισθοῦν στὰ κείμενα κι ἄλλα τοπωνύμια πού λήγουν σὲ -σ(σ)ος. Ἔτσι ἀποδείχθηκε ὅτι:

$$\begin{array}{ccc} \Upsilon & \Upsilon & \Upsilon \\ ko & no & so \\ \text{«Κνωσός»} & & \end{array} \quad \begin{array}{ccc} \Upsilon & \Upsilon & \Upsilon \\ tu & ti & so \\ \text{«Τίλους»} & & \end{array}$$

[52] Κατὰ τὴν πορεία τῆς σημείωσης ἐργασίας so, ὁ Ventris ἄρχισε νὰ ταυτίζει καὶ ἄλλες ἑλληνικὲς λέξεις, στηριζόμενος ἀποκλειστικὰ στὰ συμπραζόμενα, καὶ (κάτι ἀκόμη πιὸ καταπληκτικὸ) νὰ θεμελιώνει τὴν παρουσία ἑλληνικῶν τύπων κλίσης.

[53] Ἀνάμεσα στὶς ἑλληνικὲς λέξεις πού ταυτίστηκαν ἀπὸ τὰ συμπραζόμενα ἦταν ἡ λέξη τόσος (μὲ τὶς κλιτικὲς τῆς παραλλαγῆς) καὶ κορίαννον. Ὁ Ventris παρατήρησε ὅτι δύο ἀθροισματικὲς λέξεις, τὸ τ ϝ (ἀρσενικοῦ γένους) καὶ τ ϝ (θηλυκοῦ γένους), ἦταν πολὺ συνηθισμένες στὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β. Ἀφοῦ εἶχε δείξει ὅτι τὸ ϝ ἀντιπροσωπεύει τὸ so, τότε:

$$\tau \ \Upsilon = \text{to-so, πού ἀντιστοιχεῖ στὸ τόσον ἢ τόσαι}$$

$$\tau \ \Upsilon = \text{to-sa, πού ἀντιστοιχεῖ στὸ τόσα ἢ τόσαι}$$

[54] Παρόμοια ἀλυσίδα συλλογισμῶν ὀδήγησε στὴν ἀναγνώριση τῆς λέξης κορίαννον. Ἐμφανίζεται ἡ ἐξῆς παραλλαγή στὴν ὀρθογραφία:

Δομή της Γραμμικής Β

- ❑ 90 περίπου συλλαβογράμματα [ΕΙΚ.]
- ❑ απλό αριθμητικό σύστημα
- ❑ 100 περίπου σύμβολα αγαθών
- ❑ μερικά αταύτιστα σύμβολα

→ Πρωιμότερη γραπτή μαρτυρία της ελληνικής

ΚΟ ΝΟ ΣΟ

ΚΟ ΝΟ ΣΟ

Κνωσσός!!

[EIK. σελ. 11]

ἄ	a	ἄ	e	ἰ	i	ὄ	o	ῦ	u
δ	da	δε	de	δι	di	δο	do	δου	du
ἰ	ja	ἰε	je			ἰο	jo	ἰου	ju
κ	ka	κε	ke	κι	ki	κο	ko	κου	ku
μ	ma	με	me	μι	mi	μο	mo	μου	mu
ν	na	νε	ne	νι	ni	νο	no	νου	nu
π	pa	πε	pe	πι	pi	πο	po	που	pu
ρ	qa	ρε	qe	ρι	qi	ρο	qo		
ρ	ra	ρε	re	ρι	ri	ρο	ro	ρου	ru
σ	sa	σε	se	σι	si	σο	so	σου	su
τ	ta	τε	te	τι	ti	το	to	του	tu
ω	wa	ωε	we	ωι	wi	ωο	wo		
ζ	za	ζε	ze			ζο	zo		

ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ & ΠΡΩΤΟΕΛΛΗΝΙΚΗ

Μυκηναϊκή ελληνική (μερική εικόνα)

- Απουσία συναίρεσης φωνηέντων: do-e-ro = /doelos/ = δούλος
- Μη αντικατάσταση *a* με *η*: ko-wa = /korwa/ = κόρη
- Χειλοϋπερωικά
- Γενική και δοτική πληθυντικού: a-o = /-ahon/ = -άων
- Παρεμφατικοί τύποι γ' πρόσωπο: e-ke, e-ko-si = /hek^{hei}, hek^{honsi}/ = έχει, έχουσι
- Λεξιλόγιο: qa-si-re-u = /g^wasileus/ = βασιλεύς, wa-na-ka = /wanaks/ = άναξ

Δάνεια από σημιτικές γλώσσες

- *ku-mi-no-(a)* / κύμινον
- *sa-sa-ma* / σήσαμον
- *ku-ru-so* / χρυσός
- *ki-to* / χιτών

kamunu ΑΚΚΑΔΙΚΗ

samassammu

hurassu

kitu/kitinnu

kmn ΟΥΓΚΑΡΙΤΙΚΗ

ssmn

hrs

ktn

kamon ΕΒΡΑΪΚΗ

sumson ΜΙΣΝ. ΕΒΡΑΪΚΗ

harus ΠΟΙΗΤ. ΕΒΡΑΪΚΗ

kutonet

«Πρωτοελληνική»

- Ο όρος *ελληνική γλώσσα* αποτελεί αφαίρεση: σύνολο διαλέκτων.
 - Φωνητικές αλλαγές στη μυκηναϊκή: *δίδωτι* > *δίδωσι*
 - Στα πρωιμότερα στάδια της ελληνικής γλώσσας («πρωτοελληνική») είχαν εμφανιστεί αλλαγές που τη διακρίνουν από τις άλλες γλώσσες της ινδοευρωπαϊκής οικογένειας, αλλά δεν έχει ακόμη συντελεστεί ο διαχωρισμός της σε διακριτές διαλέκτους.
- Αρχές της 2^{ης} χιλιετίας.

Σύγκριση με πρωτοϊνδοευρωπαϊκή

- Ανάπτυξη του γλωσσιδικού τριβόμενου [h] από το *s, π.χ. [hepta] – σανσκρ. sapta
- Εξαφάνιση ημιφώνου *γ ανάμεσα σε φωνήεντα, π.χ. *τρεις* < [trees] < *treyes (σανσκρ. trayas)
- Εξαφάνιση συμφώνων στο τέλος της λέξης, το *m → -v, π.χ. *αγρόν*, λατ. agrum.
-
- Μείωση των πτώσεων από οκτώ σε έξι (+ οργανική, - αφαιρετική, - τοπική)
- Ιδιαίτερο σύστημα συγκριτικών και υπερθετικών (-τατο-)
- Νέο σύνολο καταλήξεων για το αοριστικό θέμα -s- (-σα, -σας, -σε) <*-m, *-s, *-t
-
- <Περιορισμένες γνώσεις για τη σύνταξη>
- Βασικό λεξιλόγιο – προελληνικό λεξιλόγιο για χλωρίδα, πανίδα, πολιτιστικά προϊόντα: *λέων, δάφνη, οίνος*